

ΟΙΚΙΑΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ. (*)

Στὴν τελευταία μου διάλεξη σὰς μίλησα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης στὴν Ἀγγλία. Ἐπροσπάθησα νὰ καθορίσω τὴν ἐπίδραση τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης στὴν ἀνάπτυξή της. Εἶπα κάτι γιὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ Κήτς καὶ γιὰ τὴ σχολὴ τῶν προ-Ραφαηλιτικῶν. Ἀλλὰ δὲ θέλω νὰ στεγάζω τὸ κίνημα, ποῦ ὠνόμασα Ἀγγλικὴ Ἀναγέννηση, μ' ἓνα παλλάδιο, ὅσοδήποτε εὐγενικό, ἢ μ' ἓνα ὄνομα, ὅσοδήποτε σεβαστό. Τὶς ρίζες του πρέπει πραγματικά νὰ ψάξουμε νὰ τὶς βροῦμε σὲ πράγματα ἀπὸ πολὺν καιρὸ περασμένα καὶ ὄχι, ὅπως μερικοὶ τὸ υποθέτουν, στὴ φαντασία μερικῶν νέων, — ἂν καὶ δὲν εἶμαι ἀρκετὰ βέβαιος ὅτι δὲν ὑπάρχει καλύτερο πρᾶμα ἀπὸ τὴ φαντασία μερικῶν νέων.

Ὅταν σὲ μιὰ προηγούμενη περίστασι, παρουσιάστηκα μπροστά σας, ἀπὸ τὴν Ἀμερικανικὴ Τέχνη δὲν εἶχα δῆ παρὰ τὶς Δωρικὲς κολόνες καὶ τοὺς σωλῆνες τῶν κορινθιακῶν ἐστιῶν ποῦ ὑπάρχουνε κατὰ μῆκος τοῦ Broadway καὶ τῆς Πέμπτης λεωφόρου. Ἀπὸ τότες, ἐγύρισα τὴ χώρα σας, ἐπισκεφθεὶς πιστεύω, καμμιά πενήντα ἢ ἑξήντα διὰφορες πολιτείες. Βρίσκω ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ὁ λαὸς σας ἔχει ἀνάγκη, δὲν εἶνε τόσο μιὰ πολὺ ὑψηλὴ φανταστικὴ Τέχνη, παρὰ ἐκεῖνηνα ποῦ ἐξευγενίζει τὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσης. Στοιχάζουμαι ὅτι ὁ ποιητὴς θὰ τραγουδήσῃ καὶ ὁ καλλιτέχνης θὰ ζωγραφίσῃ χωρὶς νὰ νοιαστῇ ἂν ὁ κόσμος ἐπαινᾷ ἢ κατηγορῇ. Γιατὶ ἔχει τὸ δικό του κόσμον καὶ εἶνε ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του. Ἀλλ' ὁ τεχνουργὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση καὶ ἀπὸ τὴ γνώμη σας. Ἐχει ἀνάγκη νὰ τὸν ἐνθαρρύνετε καὶ πρέπει νὰ βρίσκεται μέσα σ' ἓνα ὥρατο περιβάλλον. Ὁ λαὸς σας ἀγαπᾷ τὴν Τέχνη, ἀλλὰ δὲν τιμᾷ ἀρκετὰ τὸν τεχνουργό. Φυσικά, οἱ ἑκατομμυριοῦχοι ἐκεῖνοι, ποῦ μποροῦνε νὰ γδύσουν τὴν Εὐρώπῃ γιὰ τὴν ἀπόλαυσή τους, δὲν ἔχουν κανένα συμφέρον νὰ τὴν ἐνθαρρύνουν· ἀλλὰ μιλῶ γιὰ κείνους ποῦ ἡ ἐπιθυμία των γιὰ τὰ ὥρατα πράγματα εἶνε μεγαλύτερη ἀπὸ τὰ μέσα τους. Βρίσκω ὅτι ἡ δυσχέρεια εἶνε ποῦ οἱ ἐργάτες σας δὲν ἐπιδίδονται ἀρκετὰ στὰ εὐγενικὰ σχέδια. Δὲ μπορεῖτε νὰ ἀδιαφορήσετε γι' αὐτό, γιατί ἡ Τέχνη δὲν εἶνε κἄνα πρᾶμα ποῦ νὰ μπορῇ νὰ τὸ πάρτε ἢ νὰ τ' ἀφήσετε. Εἶνε μιὰ ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Καὶ ποῖα εἶνε ἡ σημασία τῆς ὥραιας αὐτῆς διακόσμησης ποῦ καλοῦμε Τέχνη; Κατὰ πρῶτον εἶνε ἀξία στὸν ἐργάτη καὶ μιὰ ἀπόλαυση ποῦ βέβαια θὰ δοκιμάσῃ κάνοντας ἓνα ὁμορφο πρᾶμα. Τὸ σημάδι καθε καλῆς Τέχνης, δὲν εἶνε ὅτι τὸ ἀντικείμενον πρέπει νὰ γείνη μὲ ἀκρίβεια ἢ λαμπρά, γιατί ἡ μηχανὴ μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸ ἴδιο, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ δουλεφτῇ μὲ τὸ κεφάλι καὶ τὴν καρδιά τοῦ ἐργάτη. Δὲ μοῦ εἶνε δυνατό νὰ τονίσω ὅσο ἔπρεπε τῷ τὰ ὁμορφα καὶ τὰ συστηματικὰ σχέδια εἶνε ἀναγκαῖα σὲ κάθε ἐργασία. Δὲν ἐφανταζόμουν, προτοῦ ἐπισκεφθῶ μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπλὲς σας πολι-

(*) Διάλεξι ποῦ ἔδωκε ὁ Ο. W. στὴν Ἀμερικὴ στὰ 1882. Ἀναγέλθηκε μὲ τὸν ἀκόλουθον τίτλον: «Πρακτικὴ ἐφορμογὴ τῶν κανόνων τῆς Αἰσθητικῆς Θεωρίας στὴν ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ διακόσμηση τοῦ σπιτιοῦ, μὲ παρατηρήσεις γιὰ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ προσωπικὰ στολίδια».

τείες ότι θά εὑρισκα τόση κακή δουλειά καμωμένη. Βρῆκα, ὁλοῦθε ὅπου ἐπῆγα, ἔλεεινά χαριὰ γιὰ ἐπιστροφή τῶν τοίχων, φριχτά σχεδιασμένα, καί ταπέτα χρωματιστά, καί τὸ γεράλειον αὐτὸν ἔνοχο, τὸν ἀπὸ τρίχα ἀλόγου σοφᾶ, ποῦ τὸ βλακώδικο ἀπὸ ἀδιαφορία ὕψος του εἶνε τόσο ἀπελπιστικό. Βρῆκα καν-
δηλέρια ἀσήμαντα καί ἐπιπλα κατασκευασμένα μὲ τὴ μηχανή, ἀπὸ ξύλο ροδονᾶς τὸ περισσότερο, ποῦ τρίζανε πένθημα ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ πανταχοῦ παρόντος ἐπισκέπτη. Παρατήρησα τὴ μικρὴ σιδερένια ἐστία, ποῦ ἐπιμένουν νὰ τὴν κοσμοῦνε μὲ στολίδια καμωμένα μὲ τὴ μηχανή καί ποῦνε τόσο ἐνο-
χλητικά ὅσο μιὰ ὑγρὴ ἡμέρα ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος τρομερὸς θεσμός. Ὅταν ἤθελαν νὰ κάνουν γὰρ τι τὸ ἔκτακτο, τὴν ἐστόλιζαν μὲ δύο ἐπι-
κήδειες ἰδρύες.

Πρέπει πάντα νὰ ἔχη κανεὶς κατὰ νοῦ ὅτι ἐκεῖνο ποῦνε μὲ προσοχὴ καί καλὰ φικασμένο ἀπὸ τὸν τίμιον ἐργάτη, ἀπὸνα συστηματικὸ σχέδιο, μεγαλώνει σὲ ὁμορφιὰ καί σὲ ἀξία ὅσο τὰ χρόνια περνᾶνε. Ἡ παλιὰ ἐπί-
πλωσι ποῦ ἔφεραν οἱ Προσκυνητῆς, δῶ καί διακόσια χρόνια, ποῦ εἶδα στὴν Νέαν Ἀγγλία, εἶνε σήμερις τόσο καλὴ καί τόσο ὥραία, ὅσο εἶτανε ὅταν τὴν πρωτοφέρανε. Ἐκεῖνο ποῦ ὀφείλτε νὰ κάμετε τώρα εἶνε νὰ συναθροίσετε μαζὺ καλλιτέχνες καί τεχνουργούς. Οἱ τεχνουργοὶ δὲ μποροῦν νὰ ζήσουν, δὲ μποροῦνε διόλου νὰ προκόψουν χωρὶς μιὰ τέτοια συντροφιά. Χωρίσατε τὰ δυὸ αὐτὰ στοιχεῖα καί θέλετε ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Τέχνη ὅλες τὶς πνευμα-
τικές της ἀφορμές.

Ἀφοῦ κάμετε αὐτό, ὀφείλτε νὰ βάλτε τὸν ἐργάτη σας μέσα σ' ἓνα ὁμορφο περιβάλλο. Ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὁρατὸ καί τὸ χειροπιαστό. Θρέφεται ἀπὸ τὶς φαντασίες του καί τὰ ὄνειρά του. Ἀλλὰ ὁ ἐργάτης πρέπει νὰ βλέπῃ χαριτωμένα σχέδια, ὅταν πηγαίνει στὴ δουλειά του τὸ πρωτὶ κιόταν ξαναγυρίζει τὸ βράδυ. Καί, πάνω σ' αὐτό, πρέπει νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, ὅτι τὰ εὐγενικά καί ὁμορφα σχέδια δὲν εἶνε ποτέ τὸ ἀποτελέσμα κῆποιος ὀκνῆς φαντασίας ἢ κῆποιων ἀνώφελων ρεμβασμῶν. Προέρχονται μόνο ἀπὸ τὴν ἐπισώρευση συνειδητῶν μακρῶς καί τερπνῆς παρα-
τηρητικότητος. Καί ἀκόμα τέτοια πράγματα, δὲ μποροῦνε νὰ διδαχτοῦν οἱ σωστὲς ἰδέες περὶ αὐτῶν, δὲ μποροῦν νὰ ἀποκτηθοῦνε παρὰ ἀπὸ κεί-
νους ποῦ συνείθισαν μέσα σὲ ὁμορφα δωμάτια καί μέσα σὲ εὐχάριστους χρωματισμούς.

Ἴσως γιὰ μᾶς τὸ δυσκολώτερο πρᾶμα εἶνε νὰ διαλέξουμε μιὰ φορε-
σιὰ γιὰ ἓναν ἄνδρα, μὲ καλὸ γούστο καί εὐχαρίστηση. Περισσότερη χαρὰ θὰ βασίλευε στὴ ζωὴ ἂν συνειθίζαμε νὰ μεταχειριζόμεσθε ὅλα τὰ θανμάσια χρώματα ποῦ ἔχουμε στὴ διάθεσή μας γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν ἐνδυμάτων μας. Ἡ φορεσιὰ τοῦ μέλλοντος, θαρρῶ, θὰ μεταχειριστῇ σχεδὸν ἀποκλει-
στικά τὰ ὑφάσματα μέσα στὰ ὁποῖα θὰ τυλίσεται τὸ σῶμα, καί θὰ ἀφθο-
νῇ σὲ ζωντοὺς χρωματισμούς. Αὐτὴνα τὴ στιγμὴ ἐχάσαμε κάθε εὐγένεια στὸ ἐνδυμα, καί ἀπ' αὐτὸ καταστρέψαμε τὴ σύγχρονη γλυπτική. Κι ἂν ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὰ ἀγάλματα ποῦ στολίζουν τὰ πάρκα μας, θὰ μᾶς ἐπανε ἴσως πεθυμιὰ νὰ φονεύαμε ὁλότελα τὴν εὐγενικὰ Τέχνη. Ἡ ρεδιγ-
κότα τοῦ σαλονιοῦ, ἀναπαρισταμένη μὲ μπροῦντζο, ἢ τὸ σταυρωτὸ γελέκο διαιωνιζόμενο μὲ μάρμαρο, προσθῆτει μιὰ καινούργια φρίκη στὸ θάνατο. Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἂν ἀνέλθουμε στὴν ἱστορίαν τοῦ ἐνδύματος, προ-
σπαθώντας νὰ βροῦμε μιὰν ἀπάντησιν στὰ ἐρωτήματα ποῦ ἐπρότεινα, θὰ βροῦμε λίγα πράγματα ποῦνε ἢ ὥραια ἢ ποῦ ταιριάζουν. Μιὰ ἀπὸ τὶς

ἀρχαιότερες φόρμες εἶνε τὸ ἑλληνικὸ ἔνδυμα ποῦ εἶνε ἐξαίσιον γιὰ τὰ χορί-
τσια. Καὶ κατόπιν, πιστεύω θὰ μᾶς συγχωρέσετε λίγο ἐνθουσιασμό γιὰ
ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔνδυμα τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου τοῦ Πρώτου, τὸ τόσον ὠραῖο
πραγματικά, καὶ ποῦ παρὰ τὴν κατασκευὴν του γιὰ τοὺς Βασιλικούς, ἀντε-
γράφη ἀπὸ τοὺς Πουριτανούς. Καὶ οἱ φορεσιῆς τῶν παιδιῶν αὐτῆς τῆς
ἐποχῆς δὲν πρέπει νὰ λησμονηθοῦν. Μιά σωστὴ χρυσὴ ἡλικία εἶτανε γιὰ
τὰ μικρά. Δὲν πιστεύω νὰ φανήκαν ποῦποτες ἄλλοῦθε τόσο ἀξιαγάπητα,
παρὰ στὶς εἰκόνες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔνδυμα τοῦ περασμένου αἰῶνα
στὴν Ἀγγλίαν εἶνε κι αὐτὸ ἐξαιρετικὰ εὐχαρι. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀλλόκοτον
ἢ τὸ παράδοξον, ἀλλὰ εἶνε γιομάτο ἁρμονία καὶ ὡμορφιά. Σήμερις, ποῦ
ὑποφέραμε τρομερὰ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὰς τῆς σύγχρονης μοδίστριας, ἀκοῦμε
τὶς γυναῖκες νὰ καυχῶνται γιὰ τὸ ὅτι δὲ φοροῦνε ποτέ μιά τουαλέτταν
περσότερον ἀπὸ μιὰ φορὰ. Στους παλαιούς καιροὺς, ὅταν οἱ τουαλέττες
ἦσαν στολισμένες μὲ θαυμάσια σχέδια καὶ δουλεμένες μὲ ἐξαίσιον κεντή-
ματα, οἱ γυναῖκες βρῖσκαν κάποια περιφάνεια νὰ τὶς βγάζουνε καὶ νὰ τὶς
φοροῦνε πολλὰς φορὲς, καὶ νὰ τὶς παραχωροῦνε κατόπι στὶς κόρες των —
μέθοδος ποῦ πιστεύω ὁ τωρινὸς σύζυγος θὰ τὴν ἐχτιμοῦσε ὑπερβολικά, τὴ
σιγμὴ ποῦ καλεῖται νὰ κανονίσῃ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς γυναίκας του.

Καὶ πῶς θὰ ντυθοῦνε οἱ ἄνδρες; Οἱ ἄνδρες λένε ὅτι λίγο ἐνδιαφέρονται
γιὰ τὸν τρόπο ποῦ θὰ ντυθοῦνε καὶ ὅτι εἶνε πρᾶμα χωρὶς σημασίαν γι' αὐτοὺς.
Ἄναγιάζουμαι ν' ἀπαντήσω, ποῦ νομίζω ὅτι δὲ σὰς μέλλει. Σὲ ὅλα μου
τὰ ταξίδια μὲς στὴ χώρα, οἱ μόνοι καλὰ ντυμένοι ἄνδρες ποῦ εἶδα, εἶνε
οἱ μεταλλωρύχοι τοῦ Οὐέστ' καὶ λέγοντας αὐτὸ ἀπεύχομαι νὰ ἐπισύρω
ἀπάνω μου τὴν ἀγανάχτησιν τῶν δανδήδων σας τῆς Πέμπτης λεωφόρου.
Τὰ πλατύγυρά των καπέλλα ποῦ σκιάζουν τὰ πρόσωπά των ἀπὸ τὸν ἥλιον
καὶ τὰ προστατεύουν ἀπὸ τὴ βροχὴ, καὶ ὁ μανδύας, ποῦ εἶνε κατὰ πολλὰ
τὸ ὡμορφότερον κομμάτι ὑφαντικῆς, ἀξίζει νὰ θεωροῦνται μὲ θαυμασμό. Οἱ
ψηλὰς των μπότες, ἀκόμα, ἦσαν λογικὲς καὶ πρακτικὲς. Δὲ φοροῦσαν
παρὰ ὅτι εἶτανε ἄνετον καὶ κατὰ συνέπειαν ὠραῖον. Κυττάζοντάς τους δὲ
μπόρεσα νὰ μὴν ἀναπολήσω μὲ λύπη τὸν καιρὸ ποῦ οἱ γραφικοὶ αὐτοὶ
μεταλλωρύχοι θὰ κάνανε περιουσία καὶ θὰ γυρίζανε στὰ Ἀνατολικά, γιὰ νὰ
ὑποταχθοῦνε καὶ πάλι στοὺς ἀποτροπιασμοὺς τῆς σύγχρονης μόδας. Καὶ
μάλιστα τόσο ἐνδιαφέρθηκα, ποῦ ἔκαμα μερικoὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴν ὑπο-
σχεθοῦνε ὅτι, ὅταν θὰ ξαναπαρουσιάζονταν στὶς θορυβώδικες σκηνὲς τοῦ
ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμα νὰ φοροῦνε τὸ θαυμά-
σιον αὐτὸ κοστούμι. Μὰ δὲν πιστεύω ποῦ θὰ τὸ κάμουνε.

Ἐκεῖνο ποῦ ἡ Ἀμερικανὴ χρειάζεται σήμερον εἶνε μιὰ σχολὴ συστηματι-
κῆς τέχνης. Ἡ κακὴ Τέχνη, εἶνε χειρότερα ἀπὸ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχει διόλου
Τέχνη. Πρέπει νὰ παρουσιάσετε στοὺς ἐργάτας σας δείγματα καλῆς ἐργα-
σίας, γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ καταλάβουν ἐκεῖνο ποῦνε ἀπλό, ἀληθινὸν κι
ὠραῖον. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ θὰ ἠθέλα νὰ εἶχατε ἓνα μουσεῖον σ' αὐτὰ τὰ σχο-
λεῖα — ὅχι μὴν ἀπὸ τὶς ἀπαίσιες ἐκεῖνες σύγχρονες ἐγκαταστάσεις, ὅπου
βλέπετε μόνο μιὰ κατάσκηνη βαλσαμωμένη καμνηλοπάδαλη, καὶ κάνα δυὸ
κάσες μὲ πετρώματα — ἀλλὰ ἓνα μέρος ὅπου θάσαν μαζεμμένα δείγματα
διακοσμητικῆς Τέχνης διαφόρων χωρῶν καὶ ἐποχῶν. Ἐνα τέτοιον εἶδος
μέρους εἶνε καὶ τὸ South Kensington Museum, στὸ Λονδίνον, πάνω στὸ
ὁποῖο στηρίζουμε τὶς μεγαλύτερες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον, παρὰ σὲ κάθε ἄλλο
πρᾶμα. Πηγαίνω καὶ κάθε Σαββατόβραδον, ὅταν τὸ μουσεῖον μένει ἀνοιχτὸν

αργότερα από τὰ συνειθισμένα, γιὰ νὰ δῶ τὸν τεχνουργό, τὸ λεπτουργό, τὸν ὑαλοτέχνη καὶ τὸν μεταλλοσκαλιστή. Καὶ κεῖ δά, ὁ ἀναπτυγμένος καὶ ραφινარიσμένος ἄνθρωπος βρίσκεται πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὸ δουλεφτή, ποῦ φροντίζει γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς χαρᾶς του. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ συμβαίνει νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὴν εὐγένεια τοῦ δουλεφτή, καὶ ὁ δουλεφτῆς νοιώθοντας τὴν ἐχτίμησιν, γνωρίζει καλύτερα τὴν εὐγένεια τῆς δουλειᾶς του.

Ἔχετε παρὰ πολλοὺς λευκοὺς τοίχους. Χρειαζόνται περισσότερα χρώματα. Ἐπρεπε νὰ εἶχατε ἀνάμεσά σας ἀνθρώπους σὰν τὸν Whistler γιὰ νὰ σᾶς διδάξουν τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ χαρὰ τοῦ χρώματος. Πάρετε τὴ «Λευκὴ Συμφωνία» τοῦ κ. Whistler, ποῦ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ φαντασθήκατε σὰν καὶ τι τὸ πολὺ παράδοξο. Τίποτε τὸ τέτοιο. Φαντασθῆτε ἕνα ψυχρὸ γκριζὸν οὐρανὸ, μὲ ἄσπρα σύννεφα, σκόρπια δῶ καὶ κεῖ, ἕνα γκριζὸν ὠκεανὸ καὶ τρεῖς μορφές, ἐκτάκτως ὥραϊες, ἀσπροντυμένες, ποῦ σκύφτουν πάνω στὸ νερὸ κιὰφίνουνε νὰ πέσουν ἀπὸ τὰ δαχτυλά τους ἀσπρολούλουδα. Δὲ θὰ βρῆτε δῶ πέρα κανένα ἐχτεταμένο σκοπὸ διανοητικὸ γιὰ νὰ σᾶς θολώσῃ, καὶ καμμιά ἀπὸ τίς μεταφυσικὰς ἐκείνες, ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶχαμε μὲ τὸ παραπάνω στὴν Τέχνη. Ἄλλ' ἂν τὸ ἀπλὸ καὶ ἀβοήθητο χρῶμα δίνει τὸ σωστὸ τόνο, ὁλόκληρη ἡ σύλληψις εἶνε πολὺ καθαρή. Βρίσκω τὴν περιώνυμη Κάμαρη-Παγωνιοῦ τοῦ κ. Whistler, ὡς τὸ ὁμορφότερο πρᾶμα σὲ χρώματα καὶ σὲ διακοσμητικὴ τέχνη ποῦ γνώρισε ὁ κόσμος, ἀπὸ τότες ποῦ ὁ Κορρέγιος ἐξωγράφησε τὴν ἐξαίσια ἐκείνη κάμαρα στὴν Ἰταλία, ὅπου μικρὰ παιδιὰ χορεύουνε στοὺς τοίχους. Ὁ κ. Whistler ἐτέλειωσε μὴν ἄλλην κάμαρη, ἀκριβῶς πρὶ νὰ φύγῃ, μιὰ τραπεζαρία μὲ μπλοῦ καὶ μὲ κίτρινο. Τὸ πλαφὸν εἶτανε γαλάζιο ἀνοιχτό, ἡ μπουαζερί καὶ ἡ ἐπιπλώσι ἀπὸνα ξύλο κίτρινο, οἱ κουρτίνες δουλεμένες μὲ κίτρινο, καὶ ὅταν τὸ τραπέζι θὰ στρωνώτανε γιὰ τὸ πρόγευμα, μὲ σκευὴ ἀπὸ νόστιμη κυανὴ πορσελάνη, τίποτε δὲ μπόριγε τότες νᾶφτανε τόση ἀπλότητα καὶ τόση χάρις.

Τὸ λάθος ποῦ παρατήρησα στὰ περισσότερα σπίτια σας, εἶνε ποῦ δὲν ὑπάρχει διόλου σχέδιο καθορισμένο χρωματισμοῦ. Τὸ κάθε τι δὲν εἶνε τονισμένο πάνω σὲ μιὰ κλίμακα ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶτανε. Τὰ σπίτια εἶνε γιοματά ἀπὸ ὁμορφούτσικα ἀντικείμενα, ποῦ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μετὰξὺ των. Κι ἀκόμα μιὰ φορὰ, οἱ καλλιτέχνες σας ἔπρεπε νὰ διακοσμοῦν ἐκεῖνο ποῦνε περισσότερο ἀπλᾶ χρήσιμο. Στὶς σχολές σας τῶν Τεχνῶν, δὲ βρίσκω καμμιά προσπάθεια γιὰ τὴ διακόσμηση ἀντικειμένων καθὼς τὰ δοχεῖα τοῦ νεροῦ. Δὲν εἶδα πιὸ ἄσχημο πρᾶμα ἀπὸ τὴ συνειθισμένη στάμνα ἢ τὴν ἰδρύα. Ἐνα μουσεῖο μποροῦσε νᾶτανε γιοματὸ ἀπὸ διάφορα νεροδοχεῖα, ἀπὸ κεῖνα ποῦ μεταχειρίζονται στὶς θερμὰς χώρες. Μ' ὅλα ταῦτα ἐξακολουθοῦμε νὰ ὑποφέρομε τὴν ἀτελειστικὴν στάμνα, μὲ τὸ χερί πάντας ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ μόνῃ μεριά. Δὲ μοῦ φαίνεται διόλου σωστὸ νὰ στολιζόμε τὰ ριχὰ πιάτα μὲ ἡλιοβασιλέμματα, καὶ τὰ βαθιὰ μὲ σκηνές στὸ σεληνόφωτο. Δὲν πιστεύω νὰ προσθέτῃ τίποτες αὐτὸ στὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀμερικάνικης χήνας, ὅταν σερβίρεται πάνω σὲ τέτοιες γκλόριες. Καὶ ἐπὶ πλέον δὲν ἔχουμε ἀνάγκη ἐνὸς πιάτου σούπας ποῦ τὸ φρόντο του φαίνεται νὰ ἐξαεροῦται στὸ βάθος. Δὲν αἰσθάνεται κανένας τὸν ἑαυτὸ του οὔτε σὲ ἀσφάλεια οὔτε σὲ ἀνάπαυσιν ὑπ' αὐτοῦς τοὺς ὄρους. Ἀλλωστε δὲν εἶδα στὶς σχολές τῶν Τεχνῶν τῆς χώρας σας, νὰ ἐξηγοῦνε τὴ διαφορὰ αὐτὴ μετὰξὺ τῆς διακοσμητικῆς καὶ φανταστικῆς τέχνης.

Οί ὄροι τῆς Τέχνης ἔπρεπε νάσαν ἀπλοί. Πολύ περισσότερο ἔξαρτῶνται ἀπὸ τὴν καρδιά παρὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι. Δὲν κατορθώνει κανένας νὰ ἐχτιμήσῃ τὴν Τέχνην μὲ ὁποιοδήποτε πολὺπλοκο σύστημα γνώσεων. Ἡ Τέχνη ἀπαιτεῖ μιά καλὴ καὶ ὑγιεινὴ ἀτμόσφαιρα. Οἱ ἀφορμὲς τῆς Τέχνης ὑπάρχουνε ἀκόμα τριγύρω μας καθὼς ὑπῆρχαν καὶ γύρω στοὺς ἀρχαίους. Καὶ τὰ θέματα βρίσκονται εὐκόλα ἀπὸ τὸν εἰλικρινῆ γλύπτη καὶ ζωγράφο. Δὲν ὑπάρχει πιὸ γραφικὸ καὶ εὐχάριστο πρᾶμα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὴ δουλειά. Ὁ καλλιτέχνης ποὺ πηγαίνει στὴν αὐλὴ τῶν σχολείων καὶ παρατηρεῖ τὰ παιδιά ποὺ παίζουνε, ποὺ ἐξετάζει τὸ μικρὸ ἀγόρι ποὺ σκύβει γιὰ νὰ δέσῃ τὸ κορδόνι τοῦ παπουτσιοῦ του, θὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ἴδια θέματα ποὺ συνεκράτησαν τὴν προσοχὴ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ παρατηρήσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦνε, θὰ συντελέσουνε πολλὴ γιὰ νὰ διορθωθῇ ἡ κουτὴ ἀντίληψη ποὺ ἡ πνευματικὴ καὶ φυσικὴ ὁμορφιά εἶνε πάντοτε χωρισμένες.

Σὲ σᾶς, ἴσως περισσότερο ἀπὸ κάθενη ἄλλη χώρα, ἡ Φύση φάνηκε γενναϊοδωρὴ στὴν προμήθεια ὑλικῶν γιὰ τοὺς δουλεφτές τῆς Τέχνης γιὰ νὰ ἐργάζονται. Ἔχετε λατομεῖα μαρμάρου, ὅπου ἡ πέτρα εἶνε ὥραιότερη εἰς χρώματα ἀπὸ ἐκείνην ποὺ μεταχειρίζονται οἱ Ἕλληνες γιὰ τὰ ὥραια ἔργα των, κ' ἐν τούτοις, καθημερινῶς βρίσκουμαι ἀντιμέτωπος μὲ τὸ μεγάλο χτίριο κᾶποιου ἡλίθιου, ποὺ μεταχειρίστηκε τὰ ἄριστα αὐτὰ ὑλικά, σὰν νὰ μὴν ἦσαν πιὸ πολὺτιμα σχεδὸν ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ. Τὸ μάρμαρο δὲν ἔπρεπε νὰ δουλευότανε παρὰ ἀπὸ εὐγενικοὺς ἐργάτες. Τίποτε δὲ μοὺ προξένησε, ταξιδεύοντας στὶς ἐπαρχίες σας, μεγαλύτερη ἐντύπωση τῆς γύμνιας, παρὰ ἡ διαπίστωση τῆς παντελοῦς ἔλλειψης σκαλισμένου ξύλου στὰ σπίτια σας. Τὸ σκαλισμένο ξύλο εἶνε ἡ ἀπλούστερη ἀπὸ ὅλες τὶς διακοσμητικὰς τέχνες. Στὴν Ἑλβετία, τὸ μικρὸ ξυπόλητο παιδί στολίζει τὴν ἐξώθυρα τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ μὲ δείγματα τῆς ἐπιδειξιότητος του σ' αὐτὴ τὴν τέχνη. Γιατί καὶ τὰ ἀμερικανόπουλα, δὲ θὰ μπορούσαν νὰ κάμουν πολὺ περισσότερα καὶ πολὺ καλύτερα ἀπὸ τοὺς μικροὺς Ἑλβετοὺς;

Δὲν ὑπάρχει κατὰ τὴν ἰδέα μου χονδροειδέστερη στὴ σύλληψή της καὶ χυδαιότερη στὴν ἐχτέλεσί της ἀπὸ τὴ σύγχρονη τέχνη τῶν χρυσαφικῶν. Νά ἔνα πρᾶμα ποὺ μπορούσε πολὺ εὐκόλα νὰ διορθωθῇ. Ἔπρεπε νὰ κάμνατε κᾶτι τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ μάλαμα τὸ θαυμάσιο, ποὺ εἶνε ἀποθηκευμένο στὰ βάθια τῶν βουνῶν σας καὶ σκόρπιο στὴν κοίτη τῶν ποταμῶν σας. Ὅταν εἶμουνα στὴ Leadville καὶ σκέφτηκα ὅτι ὅλο αὐτὸ τὸ λαμπερὸ ἀσήμι ποὺ ἔβλεπα νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα, θὰ μεταβάλλονταν σὲ φρικτὴ δολλάρια, ἔγινα δύσθυμος. Ἔπρεπε νὰ μετατραπῇ σὲ κᾶτι τὸ πιὸ διαρκές. Οἱ χρυσὲς πόρτες τῆς Φλωρεντίας ἔχουνε τὴν ἰδίαν ὁμορφίαν σήμερις ὅπως καὶ ὅταν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγέλως τὶς εἶδε.

Ἔπρεπε νὰ προσέχουμε τοὺς ἐργάτες περισσότερο ἀπὸ ὅτι τὸ κάμνουμε. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἀρκοῦμεθα μὲ τὸ διάμεσον τοῦ πωλητῆ, ποὺ δὲν ξέρει τίποτε ἀπὸ κεῖνο ποὺ πουλάει, ἐχτὸς ποὺ σᾶς τὸ πουλάει σὲ ἀξία πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν του. Καὶ ἡ θεὰ τοῦ δουλεφτῆ θὰ σᾶς διδάξῃ τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ μάθημα: τὴν εὐγένεια κάθε ἐργασίας συστηματικῆς.

Ἐλεγα στὴν τελευταία μου διάλεξη, ὅτι ἡ Τέχνη θὰ ἐδημιουργοῦσε μίαν καινούργιαν συναδερφωσίνην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, προμηθεύοντας μὴ ἀ γλώσσα παγκόσμια. Ἐλεγα ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπωφελεῖ ἐπίδρασή της, ὁ πόλεμος

θὰ μπορούσε νὰ ἐξαλειφθῇ. Σκεπτόμενος αὐτό, ποιά θέσῃ μπορῶ νὰ παραχωρήσω στὴν Τέχνη, στὴν ἀνατροφὴ μας; Ἐν τὰ παιδιὰ μεγάλωναν μέσα περιβάλλο ἀπὸ ὀραία καὶ τερπνὰ πράγματα, θὰ κατ'ὄρθωναν ν' ἀγαπήσουν τὴν ὁμορφίαν καὶ νὰ μισήσουν τὴν ἀσκήματα προτοῦ νὰ μάθαιναν τὴν αἰτία. Ἐν μὴτε σὲνα σπῖτι ὅπου τὸ κάθε τι εἶνε χονδροκομμένο, θὰ βρῇτε πράγματα χαλασμένα καὶ σπασμένα καὶ ἄσκηματα. Κανένας δὲν τὰ ἐπιμελεῖται. Ἐν τούναντιον τὸ κάθε τι εἶνε λεπτὸ καὶ ντελικιὰ, ἡ εὐγένεια τῶν τρώπων ἀποχτάται ἀνεπαίσθητα. Ὅταν εἶμουν στὸν Ἅγιον Φραγκίσκο, συνέθιζα νὰ ἐπισκέπτομαι συχνὰ τὴν Κινέζικα συνοικία. Κεῖ πέρα, ἀγαποῦσα νὰ παρατηρῶ στὴ δουλειὰ του ἓνα μεγάλο σκαφιὰ Κινέζο, καὶ τὸν ἐβλεπα κάθε μέρα νὰ πῖνῃ τὸ τσάι του μέσα σὲ μιὰ μικρὴ κοῦπα τόσο λεπτὴ στὴν κατασκευὴ της, ὅσο κ' ἓνα ἀνθοπέταλο, ἐνῶ σὺλα τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα τῆς χώρας, ὅπου χιλιάδες δολλάρια ξοδευθήκανε γιὰ μεγάλους καθρέφτες χρυσομένους καὶ γιὰ κολόνες σφαιραχτερές, μοῦ φέροναν τὸν καφέ μου ἢ τὴν τσοκολάτα μου, μέσα σὲ κοῦπες ποῦ τὸ πάχος τῶν ἔφτανε τὸ ἐνάμισυ δάχτυλο. Νομίζω πῶς ἄξιζα κατὰ καλύτερο.

Τὰ καλλιτεχνικά συστήματα τοῦ παρελθόντος συνεζητήθησαν ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους ποῦ θεωροῦσαν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ὡς ἐμπόδια. Προσπάθησαν νὰ μορφώσουν τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν προτοῦ αὐτὰ ἀποχτήσουν τέτοιο. Πόσο δὲ θάταν καλύτερα, τὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια νὰ μαθαίναμε στὰ παιδιά νὰ μεταχειρίζονται τὰ χέρια τους γιὰ τὴν συστηματικὴ ὑπηρεσία τῆς ἀνθρωπότητος. Θὰ ἤθελα κάθε σχολεῖο νᾶχε κ' ἓνα ἐργαστήρι καὶ μιὰν ὥρα κάθε μέρα ἀφιερωμένη στὴν ἐκμάθηση τῶν ἀπλῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Θάταν μιὰ χρυσὴ ὥρα αὐτὴ γιὰ τὰ παιδιά. Καὶ θάποχτούσατε μιὰ φυλὴ ἀπὸ τεχνουργοὺς ποῦ θὰ μεταμόρφωναν τὸ πρόσωπο τῆς χώρας σας. Δὲν ἔχω δεῖ παρὰ μόνο μιὰ σχολὴ τοῦ εἶδους αὐτοῦ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, στὴ Φιλαδέλφεια μοναχά, καὶ ἔχει ἰδρυθῇ ἀπὸ τὸ φίλο μου κ. Leyland. Ἐσταμάτησα χεὺς κεῖ πέρα καὶ ἔφερα μερικά ἔργα ἀτόψης γιὰ νὰ σὰς τὰ δείξω. Νὰ δυὸ δίσκοι χάλκινοι: τὰ σχέδια ποῦνε ἀπάνω τους εἶνε ὀραία, τὸ δουλεῖμα ἀπλό καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὀλόκληρο λίαν ἱκανοποιητικό. Ἡ ἐργασία αὐτὴ γέννηε ἀπὸνα παιδιὰ δώδεκα χρονῶ. Νὰ κ' ἓνα ξύλινο δοχεῖο στολισμένο ἀπὸνα κοριτσάκι δέκα τριῶν χρονῶ. Τὸ σχέδιο εἶνε εὐάρεστο καὶ ὁ χρωματισμὸς ὁμορφος καὶ λεπτός. Ἐκεῖ βλέπετε ἓνα ὀραῖο κομμάτι σκαλισμένο ξύλο, καμωμένο ἀπὸνα παιδιὰ ἐννιὸν χρονῶ. Με τέτοια ἔργα, τὰ παιδιά μαθαίνουν τὴν εὐλικρίνεια στὴν τέχνη. Μαθαίνουν νὰ μισοῦνε τὸ ψέμμα στὴν τέχνη — τὸν ἄνθρωπο ποῦ βάφει τὸ ξύλο γιὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ μοιάξῃ σίδερο, ἢ τὸ σίδερο γιὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ μοιάξῃ πέτρα. Εἶνε μιὰ πρακτικὴ σχολὴ ἠθικῆς. Δὲν ὑπάρχει καλύτερο μέσο ν' ἀγαπήσης τὴ Φύσιν παρὰ νιώθοντας τὴν Τέχνη. Ἐξευγενίζει τὸ ταπεινότερο ἄνθρωπος τοῦ ἀγροῦ. Καὶ τὸ παιδιὰ ποῦ νιώθει τὸ ὁμορφο ποῦ δίδει ἓνα πουλὶ ποῦ πετάει, ὅταν ἀναπαρασταθῇ στὸ πανὶ ἢ στὸ ξύλο, ἴσως νὰ μὴ ρίξῃ τὴ συνειθισμένη πέτρα. Κεῖνο ποῦ θέλουμε εἶνε κατὰ τὸ πνευματικὸ ἐπὶ πλέον στὴ ζωὴ. Τίποτες δὲν ὑπάρχει τὸ τόσο ταπεινὸ ποῦ ἡ Τέχνη νὰ μὴ μπορῇ νὰ ἐξευγενίσῃ.